



Unionsspørsmaalet og det militære spørsmål

Taler
Ludvig Meyer

Dato
6 august 1898

Sted
Fredrikstad

Omstendigheter
Arbeiderpartiets landsmøde

1 Innledning til debatt:

Hvis vi kunde faa, hvad vi vilde ha og bare behøved at udtale vor lyst og mening, ja da var det bare at si: ud af unionen! og væk med militærudgifterne! Men vi kan ikke faa, hvad vi vil ha, og da hjælper det ikke at udtale sin lyst og mening. Hvad det gjælder om, er med de virkelige forhold for øje at gjøre sig op, hvad der kan naaes, og hvorledes vi maa gaa frem for at naa det. Unionsspørsmaalet og det militær spørsmål er de vigtigste spørsmål, vi her har at forhandle, og det vil bli de vigtigste for et ubestemmelig antal aar.

10

Det er jo ikke disse spørsmål, som har rejst den socialdemokratiske bevægelse. Men skal vi socialdemokrater kunne vinde gehør for vort program hos vælgerne og derved bli i stand til at udrette noget, da maa vi være aktivt med i landets virkelige politik. Og de spørsmål hvorom denne politik nu drejer sig - i den grad at den for en væsentlig del sluger hele vælgernes politiske interesse - det er disse to spørsmål. Til dem maa vi derfor først og fremst ta stilling, hvis vi ikke skal bli staaende udenfor landets politiske liv og derved sættes ude af stand til at udrette noget.

15

20 Fra 1898 arbejder vi under helt andre vilkaar end tidligere. Praktisk talt har stillingen hidtil været den, at vi har maattet staa som en trussel for venstre og hindre dem i at svigte den del af deres eget program, som ogsaa socialdemokratiet havde interesse af at se gennemført, stemmeretssagen. Men nu da stemmeretten er blit almindelig, saa alle voksne mænd er kommet med, 25 nu træder altsaa arbejderpartiet med ind i det politiske liv paa samme vilkaar som de andre partier. Og skal vi da kunne udrette noget, saa maa vi altsaa ta stilling til de spørsmål som foreligger og som samler vælgernes interesser om

30 sig, fordi at først naar disse spørgsmål er løst vil vi hos vælgerne kunne faa
ørenlyd for det som egentlig er vort program.

Stillet man nu - ikke som et stemningsudbrud, men som program for sin
praktiske politik - unionens opløsning op som program, da vilde dette fra
kongehusets side bli opfattet som et revolutionært skridt. Og da nu
35 styrkeforholdet mellem Norge og Sverrig er som 1 : 3, saa maatte vi altsaa i saa
fald være forberedt paa at kjæmpe en mod tre for landets eksistens. Altsaa: et af
to: enten ud af unionen - og da gaar vi paa og optar i tilfælde denne kamp for
livet med en mod tre. Eller ogsaa erkjender vi at dette: "Ud af unionen!" det er
ikke andet end mundsvejr - et stemningsudbrud og ikke praktisk politik. Og
40 praktisk politik maa vi drive, hvis vi virkelig vil være med.

Ogsaa i forsvarssager gjælder det at vi maa ta et praktisk standpunkt. Det at
raabe: "Væk med militærudgifterne! Vi vil intet forsvar ha!" - det er noget vil alle
ved, at vi ikke kan faa landets vælgere med paa nu slig som situationen er, og
45 derfor er nu, da vi har faat stemmeret og skal være med, den tid forbi, da vi kan
nøjes med at raabe ud dette vort hjertes ønske, at militærudgifterne maa bli
strøget. Thi det parti, som under de nuværende forhold vil stille sig saaledes
overfor forsvarsspørgsmaalet, det parti har ingen chance for at kunne vinde frem
til politisk magt og faa sat sine sager igjennem.

50 Vi skal vente, siger man, med vore egne sager, indtil demokratiet har vundet
frem i Sverige. Men det er intet praktisk standpunkt, det at vente; praksis vil si
handling. Desuden, her at ville vente, det er paa ubestemt tid at ville taale, at
vore nasjonalkrav krænkes. Det er dette vælgerne ikke vil, og den der vil komme i
55 lag med vælgerne og faa deres øre, han maa derfor være med paa noget som kan
gjøre en ende paa denne krænkelse af vor nasjonale ret.

Vi socialister protesterte mod rustningerne da man begyndte med dem. Den
gang kunde nemlig venstre føre igjennem det unionsstandpunkt de stod paa
60 bare ved at gaa lige paa, og rustningerne var altsaa bare et bevis for at partiet var
bange for at gaa paa. Men efterat modstanden mod vore krav nu har samlet sig i
Sverrig, efterat man er kommet ind paa rustninger i begge lande, er det ganske
sikkert, at man bør ikke forsøge at sætte noget igjennem fra norsk side uden at
være forsynet med det forsvar som kan skaffes; ti et daarligt forsvar i Norge
65 vilde, det er ganske sikkert, indeholde en fristelse for de ledende kræfter i
Sverige.

Ikke blot fordi vor nasjonale bevidsthed lider en krænkelser, men ogsaa fordi at
70 forsvaret koster saa mange penge, er en snarlig løsning af unionsspørrsmaalet
nødvendig. 40 a 50 millioner kroner er der bevilget til rustninger i disse sidste aar.
Den almindelige bevilgning til armé og marine er gaaet op fra 10 til 12 a 13
miljoner om aaret ordinært. Vort forsvarsvæsen koster os nu mere end en
invalideforsikring for det hele folk vilde beløbe sig til. Det koster mere end
75 skolevæsen, universitet og hele vort videnskabelige apparat tilsammen. Medens
hele skolevæsenet koster staten 16 millioner kroner, saa vil forsvaret iaar kræve 20
a 30 millioner ordinært og ekstraordinært. Og der vil kræves svære summer
endnu, især til flaaden.

80 Baade den græske krig og nu sidst den spansk-amerikanske, har lært os at skal et
lidet land due noget i krig med et større, da maa det straks kunne gaa angrebsvis
tilværks, og det kan vi ikke gjøre uden ved vor flaade, og den vil kunne komme
til at sluge enorme summer. Og saa en vakker dag lar en udenlandsk bankier et
ord falde om, at "nu har dette lille land brugt saa og saa meget i uproduktivt
85 øjemed, det kan aldrig være sundt" - og pludselig er vor kredit knækket og
derigjennem vor udvikling hemmet for lange, lange tider. Den eneste maade at
komme ud af dette, den eneste maade vi kan bli kvit disse forfærdelige
bevilgninger, det er at skaffe en løsning paa unionsstriden. Det er det samlede
lands interesse og vi faar ikke gehør hos vælgerne, hvis vi ikke tar stilling til dette
90 spørgsmaal. Det vil være umuligt at skaffe midler til en invalidforsørgelse for det
hele land, saalænge vi har disse forsvarsudgifter; ialfald tror ikke de nuværende
statsmagter at det er muligt, det ser man af regjeringsforedraget i fjor i anledning
toldtarifen, hvor det stærkt fremhæves at det er umuligt for staten nu at paata
sig store og nye formaal.

95 Det er altsaa nødvendigt at komme bort fra de ekstraordinære militærudgifter.
Det kan vi kun ved at unionsspørrsmaalet løses, og at bidra til denne løsning, det
er mener jeg en opgave hvortil vi socialdemokrater naturlig er kaldet. Løsningen
kan jo nemlig ikke komme fra det konservative parti; det fastholder halstarrig en
100 politik der ikke kan føre til nogen løsning. Partiet er ogsaa for nøje alieret med
kongemagten til at gjøre noget alvorligt skridt til en løsning. Og venstre - kan det
bringe en løsning inden en rimelig tid? Venstre tror det ikke selv. En af deres
statsraader, vel den bedst begavede politiker blant dem, har sagt, at det er umulig
at angi nogen bestemt tid inden hvilken unionsspørrsmaalet kan løses, og nævner
105 10, 15, 20 aar. Tænk Dem hvad det vil koste landet om man skulde maatte

fortsætte rustningerne i den tid! Paa de siste 10 aar er statsgjælden steget fra 100 til 200 millioner kroner - 10 aars rustninger til, og hele vort økonomiske liv vil være lammet!

110

Venstre sidder nu med overvældende majoritet i stortinget - men foretar intet. Hvorfor kan det ikke ligesaa gjerne foreta en løsning nu som om 3, 5 eller 9 aar? Nej, fordi dette parti, som kalder sig det nasjonale parti, og som jo har rejst striden om disse unionielle ting og været fører for vore nasjonale krav, det parti
115 har stelt sig slig, at det kan ikke gennemføre nogen løsning. Den modstand, som vore krav har mødt i Sverige, er ikke saa meget begrundet i sag som i følelse. Selv om man fra første færd af hadde gaat saa langt som til at kræve unionen opløst, fordi den aldrig har ført til noget godt, saa vilde den ting i Sverige ikke ha vakt saa stor modstand, men det er den maade, den letsindige, uforstandige,
120 udfordrende maade, hvorpaa venstre har bragt vort krav frem for broderlandet, som i Sverige har vakt modstanden. Det ledende parti i Sverige har i den maade, hvorpaa venstre har ført sin unionspolitik, set en nasjonal krænkelser af Sverige. Paa den maade har venstre taget kraften fra sig selv. De mænd har udfordret og krænket den svenske nasjonalfølelse i den grad, at de er redde for sin egen skygge
125 og tør ingenting, naar de nu skal optræde ligeoverfor Sverige og kræve, hvad der er vor nasjonale ret.

Jeg vil ogsaa pege paa det meget farlige makkerskab, som venstre har med Bjørnson, og som hindrer partiet saa meget i at ordne disse ting. Ingen enkelt
130 mand og ingen enkelt ting har vakt saa meget nasjonal uvilje mod os i Sverige som Bjørnsons optræden; først med disse havnehistorier, og nu senere ved sine skriverier i russiske blade om Sverige og Sveriges hensigter. Det er det politisk mest forkastelige, mest letsindige en norsk mand kan gjøre nu at bringe den norsk-svenske strid ind for russisk forum. Om ikke Rusland netop har sin
135 opmærksomhed henvendt paa os, saa er der i Rusland en uendelig udvidelseslyst til alle kanter tilstede, og der behøves ikke mere end at opmærksomheden en gang er vakt for at udvidelseslysten ogsaa kan vende sig mod vor kant. Bjørnson har mægtig bidraget til at styrke i Sverige uviljen mod det parti, blandt hvis ledende mænd han har været, og saa stærk er denne nasjonale uvilje blit, at
140 venstre har tabt enhver chance for med held at kunne optræde lige overfor Sverige i unionssagen.

Et nyt parti vil staa i en ganske anden stilling. Et nyt parti vil ikke ha imod sig denne tidligere udfordrende optræden som i virkeligheden har vakt hele

modstanden i det andet land; derfor vil alene et nyt parti farefrit kunne udrette noget straks. Og der er kun spørgsmål om ét nyt parti i Norge, og det er "arbejderpartiet", det socialdemokratiske parti. Naturligvis, der maa ske en sammenslutning af arbejderne, og arbejderne er ikke alle socialdemokrater; men
150 der vil ikke kunne dannes noget politisk arbejderparti uden under ledelse af socialisterne. Alene dette nye parti kan udrette noget i denne sag og bringe os ud af uføret inden lang tid. Ikke saa at vi skal kunne vokse til et flertalsparti i landet; men under forening med de andre arbejderorganisasjoner og med venstre efterat det har udskilt sin nuværende ledelse, har vi den bedste udsigt til - hvis vi bare
155 viser os politisk modne til det - at bli den bevægskraft som gennemfører landets nasjonale krav. Og dette er altsaa hvad vi nu maa ta sigte paa, for det er den eneste maade hvorpaa vi kan komme til at ta del i vort lands politik. Enten gjør vi det, eller vi blir staaende udenfor og kan aldrig vinde gehør for vort egentlige program.

160 Jeg hører til dem, der ser i unionens opløsning den eneste vej til oprettelse af helt normmale forhold i vort land. Der er kommet saa meget ondt ud af unionen, at den opfatning bestemt har fæstnet sig hos mig. Men direkte gaa paa med det, kan vi praktisk og politisk talt ikke. Der er ikke en mand iblandt os, som vilde
165 vove det, med de konsekventser, som det vilde indeholde. Men naar vi gaar til en gennemførelse af vore nasjonale krav, hvad der kun kan ske ved opsigelse af de nu nasjonalt krænkende forhold i vore udenrigske anliggender, saa vil det meget sandsynlig senere føre til unionens opløsning. Vi taber altsaa ikke af sigte unionens opløsning, men vi vil at den skal ske ad venskabelig vej. Vi kan ikke la
170 unionssagen henstaa i ubestemt tid; vi maa straks gaa i gang med opsigelse af fællesskabet i udenrigske anliggender; men det skal ikke ske paa den saarende, udfordrende maade, hvorpaa venstre har stillet vore krav, men under iagttagelse af alle de hensyn vi skylder en venskabeligsindet nabo. Og de hensyn har intet parti lettere for at ta end et arbejderparti, hvori socialdemokraterne er de
175 ledende. Socialdemokraterne betoner jo stærkt sin bevægelses internationale karakter, de lider ikke af den hule nasjonalfølelse, som har været grunden til venstres saarende optræden ligeoverfor Sverige, og derfor vil et parti under deres ledelse ha store chancer for at kunne ordne vort forhold med Sverige.

180 [...]

Debattinnlegg:

185 Ludv. Meyer var fuldstændig enig i at hvis vejen ud af unionen skulde gaa
gjennem kaprustning, da var det ødelæggelsens vej, og derfor har vi
socialdemokrater advaret mod rustningerne. En anden ting var om det nu, da
der i flere aar har paagaaet rustninger, mens man har forberedt sig paa
afgjørende at stille vore nasjonale krav, om det nu er det rette tidspunkt til at
190 betone denne advarsel. Forøvrigt synes der her at herske den vildeste uklarhed.
Hvad vil Knudsen og Jeppesen ligeoverfor hinanden? Trækker man
konsekvenserne af Jeppesens udtalelser, saa vil han afvæbning og neutralisasjon i
den forstand at vi intet forsvar skal ha, mens Knudsen derimod er paa det rene
med at et forsvar maa vi ha.

195
Hvad jeg vil pointere er, at i dette øjeblik maa vi lægge hovedvægten derpaa, at
skal landets undvikling ikke stanses, saa maa rustningerne ikke fortsættes. Altsaa:
hvorledes kan man faa dem væk? Vi maa ta os vel ivare for, hvis disse rustninger
vedvarer og ødelægger landet, at vi da ikke staar som dem, der har tilraadet
200 galskaben, det er jeg ganske enig med Strøm i.

Men at gjøre hvad gjøres kan for at komme bort fra dem, det er dog ikke at
tilraade dem. Olafson sa at i Bergen hadde modstanden mod rustningerne vært
partiets bedste agitasjonsmiddel; men som opinionen nu er rundt om i det hele
205 land, saa er dette: "væk med rustningerne!" ikke for øjeblikket noget godt
agitasjonsmiddel. Forresten er det et for smaat standpunkt dette at se paa, hvad
vi tjener mest paa i agitasjonen.

Nu da vort parti kan gaa til valg som de andre partier, om det end ikke endnu er
210 saa stærkt som dem, men paa samme vilkaar ialfald som dem, hvis vi da under
vort program kan pege paa det der alene kan bringe os ud af uføret og ind paa
den bedste sociale bane, da har vi de bedste chanser for at bli hørt blandt
vælgerne med hele vort program. Blir vi ikke et stort og mægtigt parti ved næste
stortingsvalg, saa vil det være vor egen skyld, det vil være fordi arbeiderne da ikke
215 har vist sig modne til den stemmeret de nu har faat.

Kan vi ta den nye stortingsbeslutning op med politisk modenhet, da er vi det
politiske parti, som nu bør kunne samle de fleste tilhængere. Men da maa vi jo
stille os den opgave: Hvorledes skal vi kunne gjøre vort land og folk størst gagn.
220 Og det vigtigste blir da nu: hvorledes skal vi kunne tilfredsstille de nasjonale krav
og derved komme bort fra disse rustninger. Og dog har hverken Jeppesen eller
Knudsen kunnet komme fra at vi skal vente. Knudsen vil imens sende

225 smaaskrifter ind i Sverige og Buen taler om foredrag af norske demokrater i Sverige. Vel, hvad vi kan udrette paa den maade i Sverige det er godt.

Jeg kjender adskillig til svenske forhold, og min mening er, at man ikke i nogen
overskuelig fremtid vil naa frem til et mægtigt demokrati i Sverige; det ligger i de
politiske forhold der. Og vi kan ikke vente, vi maa ud af rustningerne. Men
230 protestere mod dem er nytteløst. Den eneste maade, vi kan bidrage til at bli kvit
dem paa, er dels at puffe paa venstre og dels at faa arbejderne organiseret til et
stærkt politisk parti, som der nu ved den nye stemmeretsudvidelse er blet
adgang til.

235 Sad vi i dag paa stortinget med et nogenlunde stærkt parti, saa skulde vi uden at
behøve at være bange kunne opsigte konsulatfællesskabet og trække os ud af det
øvrige udenrigske fællesskab paa en venskabelig maade - og det er dette, vi maa
sigte paa, naar vi skal gaa i gang med at være et politisk parti. Resolusjonen af
1896 siger bare: "Væk med rustningerne!" Hvad mener vi med det? Intet forsvar
240 eller hvad? Nej, skal vi gjenta den resolusjon nu i aar, ja da har jeg intet andet at
gjøre end at sige farvel til partiet, da er der intet for mig at gjøre.

Derimod er jeg nu mest tilbøjelig til at tro, at det er bedre ikke at fatte nogen
resolusjon, men la det bero med diskussionen. Det er jo her fra alle kanter blit
245 erkjendt, at dette gamle "ud af unionen!" ikke kan være vor praktiske politik.
Hvad jeg vil advare mod det er at gaa med paa ventepolitiken. Vi er nemlig ikke
istand til at hindre at ventepolitiken blir den fortsatte rustnings politik. Vil vi
altsaa udrette noget saa maa vi hindre ventepolitiken, og det maa ske med andre
midler end dem der staar til venstres raadighed, fordi venstre i unionssagen ikke
250 kan komme forbi sin egen fortid.

Det er venstres tidligere optræden som har ødelagt alt. Lad dette parti træde
tilside og arbejderne træde frem, og vore nasjonale krav vil kunne stilles farefrit
om det saa var idag. Vi kan rolig sige op fællesskabet i konsulatvæsenet og trække
255 os ud af det diplomatiske fællesskab; vi er ikke ved lov bundet til det nuværende
forhold.

Taleren vilde slutte med at gjenta, at det eneste som nu nødvendiggjorde
ventepolitiken, det var, at opsigelsen af fællesskabet i udenrigske anliggender
260 maatte ske ved hjælp af andre mænd end dem, der nu sad i regjering og storting
paa venstres vegne og hvis tidligere saarende og udfordrende optræden

ligeoverfor Sverige alene var skyld i Sveriges modstand mod vore nasjonale krav. Med nye mænd, som med et nyt parti bag sig, med al den hensynsfuldhed som
265 skyldes en venskabelig nasjons følelser opsiger det fællesskab hvortil vi ikke paa nogen maade er lovbundet, vil man trygt kunne gaa til en løsning af unionsspørsmaalet straks, og dermed komme væk fra rustningerne. At partiet paa denne maade bidrar til unionssagens løsning, det vil landet forstaa; men det vil aldrig forstaa at man benytter dette tidspunkt til at demonstrere mod
270 rustningerne, i det øjeblik man ved at det for de ledende kræfter i Sverige kunde indeholde en fristelse om vi ikke har vort forsvar i orden.

Vil mødet gaa til en resolusjon som den i 1896, saa blir dermed arbejderpartiet staaende udenfor landets politiske liv, og da har altsaa jeg ikke noget andet at
275 gjøre: da melder jeg mig fra indtil partiet viser sig at være modnet til at begynde en praktisk politik.

Som sagt, jeg tror ikke man behøver at gaa til nogen resolusjon, da diskussionen her ialfald har bragt paa det rene at det gamle program: "Ud af unionen og væk
280 med rustningerne!" ikke kan være vor praktiske politik. Men vil man gaa til en resolusjon, da mener jeg at den kunde formes omtrent saaledes:

"Mødet udtaler, at det er af største betydning for vort land og folk, at Norges nasjonale krav, der er krænket ved den bestaaende union med Sverige som den
285 har udviklet sig, sker fyldest, og at dette sker uden ophold.

Det norske folk kan ikke længer uden at lide et nasjonalt knæk taale den nuværende tilstand. Og de forsvarsrustninger som dette unionielle misforhold har bragt med sig, tynger allerede paa landet med en saadan byrde, at de ikke
290 uden at lamme vor evne til en videre samfundsudvikling, kan længer fortsættes.

Mødet mener derfor, at Norge maa straks opsige det eksisterende fælles konsulatvæsen og den heller ikke lovbundne ordning, hvorefter den svenske udenrigsminister og det ham underliggende diplomati varetar ogsaa Norges
295 undenrigske anliggender, for at vi derefter kan selv ordne disse vore forhold.

Mødet finder imidlertid ogsaa at burde paany udtale, at sikkert blir det norske folk aldrig helt tilfredsstillet før den nuværende union er opløst saaledes, at vi i enhver henseende raader vore egne anliggender. Og vil mødet udtale det haab, at
300 den tid ikke maa være fjern, da de to folk i fuldt venskab gjør en ende paa denne

union, der kun har bragt dem ondt og fjernet dem fra hinanden.

305 I det hele maa herefter ethvert skridt fra norsk side i denne sag ske under al den
hensyntagen til det svenske folk, dets opfatninger og følelser, som mulig er,
uden at vor egen særegne ret som selvstændigt folk krænkes."

310

Kilde

Protokol over forhandlingerne ved Det norske arbejderpartis 12te landsmøde

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/unionssporsmaalet-og-det-militaere-sporsmaal>

315

320

325

330

335